

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ИЛИМ, ЖОГОРКУ БИЛИМ
БЕРҮҮ ЖАНА ИННОВАЦИЯЛАР МИНИСТРЛИГИ
ИСХАК РАЗЗАКОВ атындагы КЫРГЫЗ МАМЛЕКЕТТИК
ТЕХНИКАЛЫК УНИВЕРСИТЕТИ**

Кыргыз Республикасынын Президентинин
2024-жылдын 18-декабрындагы ПЖ № 369 Жарлыгы менен бекитилген
**Кыргыз Республикасынын «Улуттук дем - дүйнөлүк бийиктик»
унгужол документи боюнча
МААЛЫМАТ**

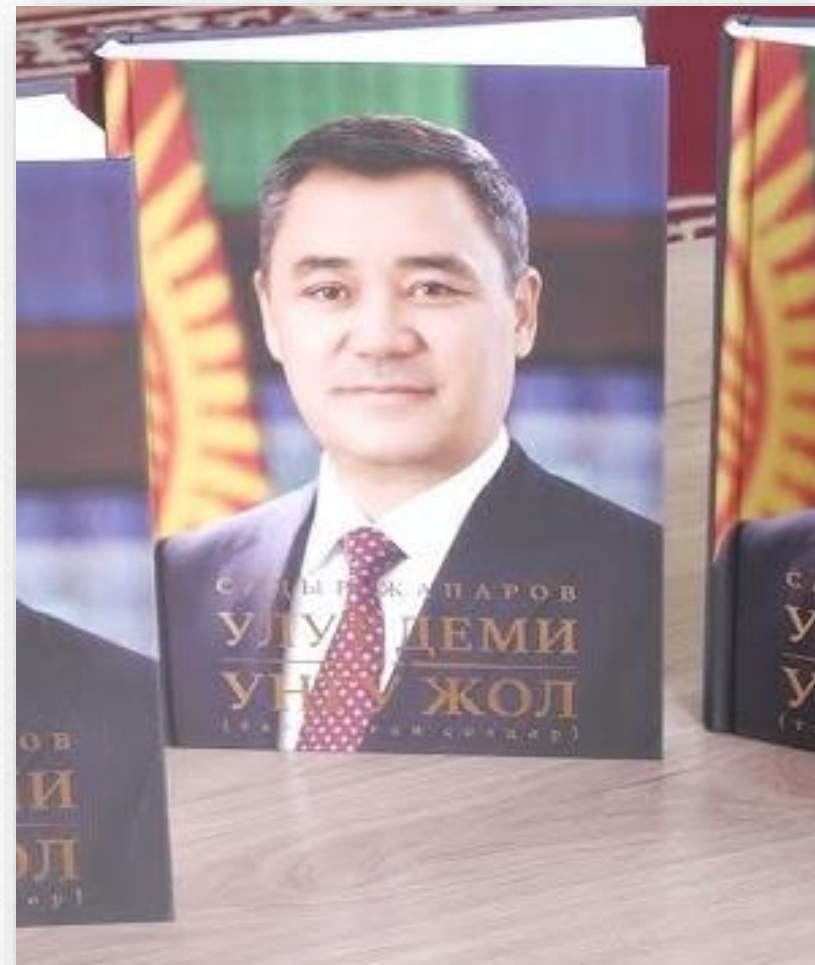

*Бишкек шаары
2025-жыл.*

Кыргыз Республикасы - мамлекет катары кыргыз элинин байыртан берки мамлекет куруу, аны башкаруу, коргоо жана өнүктүрүү жагынан жыйнаган тажрыйбаларынын түздөн-түз уландысы. Ар бир доордун өзүнүн сынчы, ойчул, даанышмандары болуп, алардын ой корутундулары жана элдин орток акылынан жаралган эпикалык мурастар, макал-лакап, учкул сөздөр, санат ырлар жана санжыралар кыргыз коомунун демин арттырып, келечекке туура багыт берүүчү уңгужол милдетин аткарып келген.

Улуттун нарк баалуулуктарына жана демине таянган, жалпы адамзаттык тажрыйбаларды да эске алган улуттук идея башбагыты аныкталып, жүзөгө ашырыла баштамайынча, тарыхый өнүгүүнүн уңгулуу жолуна чындап түшмөйүнчө, өлкөнүн бардык жагынан тегиз, ыкчам өнүгүүсү мүмкүн эместиги баарына түшүнүктүү болду.

Ушундан улам жарандарына туруктуу, коопсуз, бейпил, бактылуу, бардар турмуш тартуулай ала турган, күчтүү Кыргыз Республикасын калыптандырууну жана өнүктүрүүнү көздөп, башбагыты аныкталган, узак мөөнөткө эсептелген идеялар тутумун - Уңгужолду доор талабына ылайык кайра жаратуу муктаждыгы келип чыкты. Ал жаралды: **Кыргыз Республикасынын "Улуттук дем - дүйнөлүк бийиктик" уңгужолу** деп аталды (мындан ары - Уңгужол).

Уңгужол төмөнкү таянымдардын негизинде иштелип чыкты:

- Кыргыз Республикасынын Конституциясын жана мыйзам актыларын, ошондой эле эл аралык укуктук ченемдерди жетекчиликке алуу;
- кыргыз элинин мамлекет куруу жана аны башкаруу тажрыйбасы бар эл экендигин көңүл борборунда тутуу;
- кыргыз элинин тили, тарыхы, маданияты жана нарк баалуулуктарынын жарандар тарабынан эркин колдонулушун, үйрөнүлүшүн жана дүйнөгө таанытылышын өлкө эгемендигинин белгиси катары эсептөө;
- заттык баалуулуктардын маанилүүлүгүн танбай туруп, заттык эмес рухий баалуулуктарга артыкчылык берүү;
- жарандардын жеке кызыкчылыктарын урматтоо менен коомдун жана мамлекеттин кызыкчылыктарын алардан жогору коюу;
- улуттук нарк баалуулуктары менен диний баалуулуктарды бири-бирине карама-каршы коюуга жол бербөө;
- улуттук сыймыкты жогору коюу, бирок этностук менменсинүүнүн эч бир көрүнүшүнө жол ачпоо;
- жакынкы жана алыскы кошуна элдердин тили, тарыхы жана маданиятына нарктуулук менен мамиле жасоо;
- өз өлкөсүнүн артыкчылыктарын даңазалоодо, башка өлкөлөрдүн баалуулуктарын кемсинтпөө, кошуна мамлекеттер жөнүндө эң жакшы ой-тилектерде болуу.

III. МАКСАТЫ, МИЛДЕТТЕРИ ЖАНА КҮТҮЛГӨН ЖЫЙЫНТЫКТАР

Уңгужолдун негизги максаты - мамлекеттик, коомдук-саясий, жарандык институттардын ишин бир нукка салуу менен нарктуу, мекенчил, жоопкерчиликтүү жарандарды калыптандырып, кубаттуу мамлекет куруу.

Уңгужолдун негизги максаты анын төмөнкү милдеттеринин аткарылышы аркылуу жүзөгө ашырылат:

- коомдук турмуш жүрүмүндө салттуу жана заманбап баалуулуктардын тең салмактуулугун сактоодо укуктук, нарктык ченем катары колдонуу;
- кыргыз жарандарынын ар биринин, улуттук нарк негиздерине таянган жалпы жарандык аң-сезимин калыптандыруучу институтташтырылган шарттарды түзүү;
- адамдын аң-сезиминде жарандык мекенчилдик баалуулукту калыптандыруу, жалпы элдин улуттук демин арттыруу, келечекке болгон ишенимди бекемдөө;
- мамлекетти негиздеген эл катары, кыргыздардын жашаган жерине, уруулук, аймактык таандыктыгына жана диний ишенимдерине карабастан, алардын улуттук өзүн-өзү таанып билүүсүн - бирдейлешүүсүн камсыздоо;
- Кыргыз Республикасында жашаган бардык этностордун ынтымагын, биримдигин чыңдоо менен, алардын кыргыз жараны болуу сыймыгын жаратуу;
- кыргыз элинин улуттук наркынын жана заманбап талаптардын негизинде адамдардын өз өлкөсүнө кызмат өтөөгө болгон шыктануусун арттыруу;
- адилеттүүлүк, абийирдүүлүк, боорукердик сапаттар менен бирге мамлекеттин коопсуздугун баарынан жогору коюу жоопкерчилигин кыргыз жарандарынын ар биринин аң-сезимине орнотуу;
- өлкөнүн келечеги үчүн ишеним жаратуучу, ага ак кызмат кылууга шыктандыруучу идеологиялык башбагыт милдетин аткаруу.

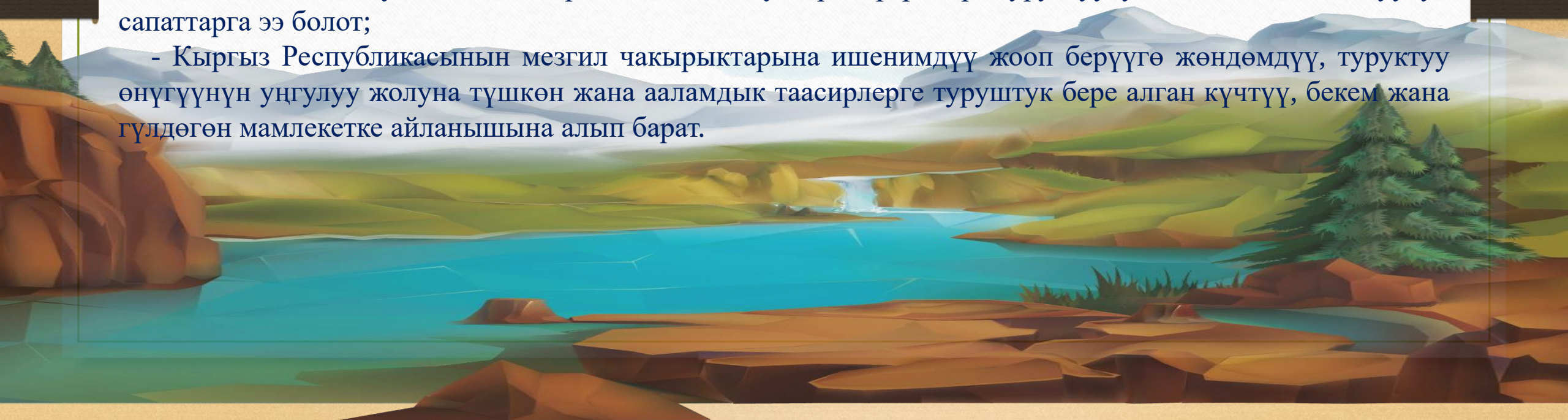
Уңгужолдон күтүлгөн жыйынтыктар:

-Уңгужол ар бир жарандын жүрүм-турумун жана ой жүгүртүүсүн аныктоочу ынанымдардын, адеп-ахлактык баалуулуктардын жана таянымдардын тутумун калыптандыруучу идеологиялык негизге айланат;

- жарандарда улуттук сыймыкты, мекенчилдикти, жарандык баалуулуктарды, жоопкерчиликти калыптандыруучу жана өнүктүрүүчү туруктуу, институтташтырылган жүрүмдүн башталышына жана ийгиликтүү өнүгүшүнө жол ачат;

- өзүнүн өлкөсүн, коомун, үй-бүлөсүн сүйгөн, ошондой эле мамлекеттин экономикалык өсүшүн жана анын коопсуздугун камсыздаган жоопкерчиликтүү жарандардын жаңы муунун калыптандыруучу мамлекеттик, коомдук-саясий, жарандык институттар, түзүмдөр туруктуулук жана натыйжалуулук сапаттарга ээ болот;

- Кыргыз Республикасынын мезгил чакырыктарына ишенимдүү жооп берүүгө жөндөмдүү, туруктуу өнүгүүнүн уңгулуу жолуна түшкөн жана ааламдык таасирлерге туруштук бере алган күчтүү, бекем жана гүлдөгөн мамлекетке айланышына алып барат.

IV. УЊГУЖОЛДУН НЕГИЗГИ БАГЫТТАРЫ

1. Таалим-тарбия, илим, билим жана маданият

Жарандардын нарк талабына ылайык таалим-тарбияга, заманбап илим-билимге, жогорку маданиятка ээ болуусу жана өнөр-кесип үйрөнүүсү үчүн үй-бүлө, коом жана мамлекет үчилтиги бирдей кам көрүүгө милдеттүү.

Токтоосуз колго алынуусу жана үзгүлтүксүз улантылуусу керек болгон милдеттер төмөнкүлөр:

- таалим-тарбия берүүдө улуттук нарк баалуулуктарына артыкчылык берилиши жана анын жаңы тажрыйбалар менен байытылышы;
- жаш муундарга билим берүүнүн методдорун гана эмес, анын максат, мазмун, өлчөм жана мөөнөттөрүнүн алыскы келечекти эске алуу менен кайра каралышы;
- билим берүүгө болгон даярдык менен билим алууга болгон даярдыкты бири-бирине дал келтирүү боюнча чаралардын иштелип чыгышы жана ырааттуу ишке ашырылышы;
- кесиптик билим берүү, жаштарга өнөр-кесип үйрөтүү жагынын жандандырылышы жана анын жаңы нукта тынымсыз өнүктүрүлүшү;
- Кыргыз Республикасынын билими жогору, көптү билген, ошону менен бирге кесипкөй, жаратман адистерге болгон муктаждыктарын жоюунун кечиктирилбей колго алынышы;
- илимдин өнүгүшү менен мамлекеттин өнүгүшүнүн бири-бири менен өтмө катар байланышта экендигин таануу - илим тармактары өнүкпөгөн мамлекеттин келечеги жок экендигин, келечеги жок мамлекетте илим тармактары өнүкпөй тургандыгын дайыма эске алуу;
- илимдин бардык тармактарында, инновациялык технологиянын акыркы ачылыштарын колдонууга жетишүү, ошону менен илимий ойдун дүйнөлүк кеңдиги менен бийиктигин өздөштүрүү;
- мамлекеттин коргонуу жана коопсуздук каражаттарын жаратуу, жаңылоо жана толуктоо иштерин өз өлкөбүздүн илимий-өндүрүштүк жана билим берүү негиздерине бекем орнотуу;
- Кыргыз Республикасында асманды, жерди, абаны, сууну, адамды жана коомду дүйнөлүк, заманбап илимий-методикалык негизде изилдөөнүн маанилүүлүгүн эске алып, аларды жолго коюунун ыкчам чараларын көрүү;
- илимий адистерди даярдоо, илимий изилдөөлөрдү уюштуруу жана аларды натыйжаландыруу милдетин аткарган илимий жана билим берүү мекемелеринин иштөө тартибин, методун жана мүмкүнчүлүктөрүн кайра карап, жаңы талаптарды жана таянымдарды киргизүү;
- маданият жана көркөм өнөр маселелеринин өтө татаал, көп түрдүү экендигин эске алып, аларды чечүү жүрүмүн мамлекеттик камкордук, жарандык демилге, коомдук көзөмөл айкалышында жолго коюу;
- көркөм адабият, сүрөт өнөрү, музыкалык чыгармачылык, театр жана кино тармактары боюнча керектүү мыйзам актыларын иштеп чыгуу жана аларды жүзөгө ашыруу;
- адабият ишмерлерин: акын, жазуучу, драматург, адабий сынчы ж.б. калемгерлерди орто жана жогорку кесиптик даярдыктан өткөрүү жагын мамлекеттин көзөмөлүнө жана камкордугуна алуу.

Кыргызстан билим берүү системада - 11 жылдык эмес, 12 жылдык билим берүү модели аркылуу дүйнөлүк стандартка дал келтирди.

2025-жылы - «Higher Education Quality and Innovation Project» долбоору ишке кирди. Бул долбоор жогорку окуу жайларда илим-изилдөө, окуу программаларын жаңылоо, дүйнөлүк стандартка ылайык адистерди даярдоо, инновациялар жана илимий борборлорду түзүү максатын көздөйт.

Бул программанын алкагында университеттер, илимий изилдөө борборлору, өндүрүш, бизнес секторлору арасындагы байланыш күчөтүлүүдө жана илимий иштерди практика менен байланыштырган иштерге өбөлгө түзөт.

Мындай өзгөрүү менен: окуу-план, сабактардын мазмуну, предметтер, окутуу ыкмалары, мугалимдерди даярдоо, мектептердин инфраструктурасы кайрадан каралып, жаңыланууда.

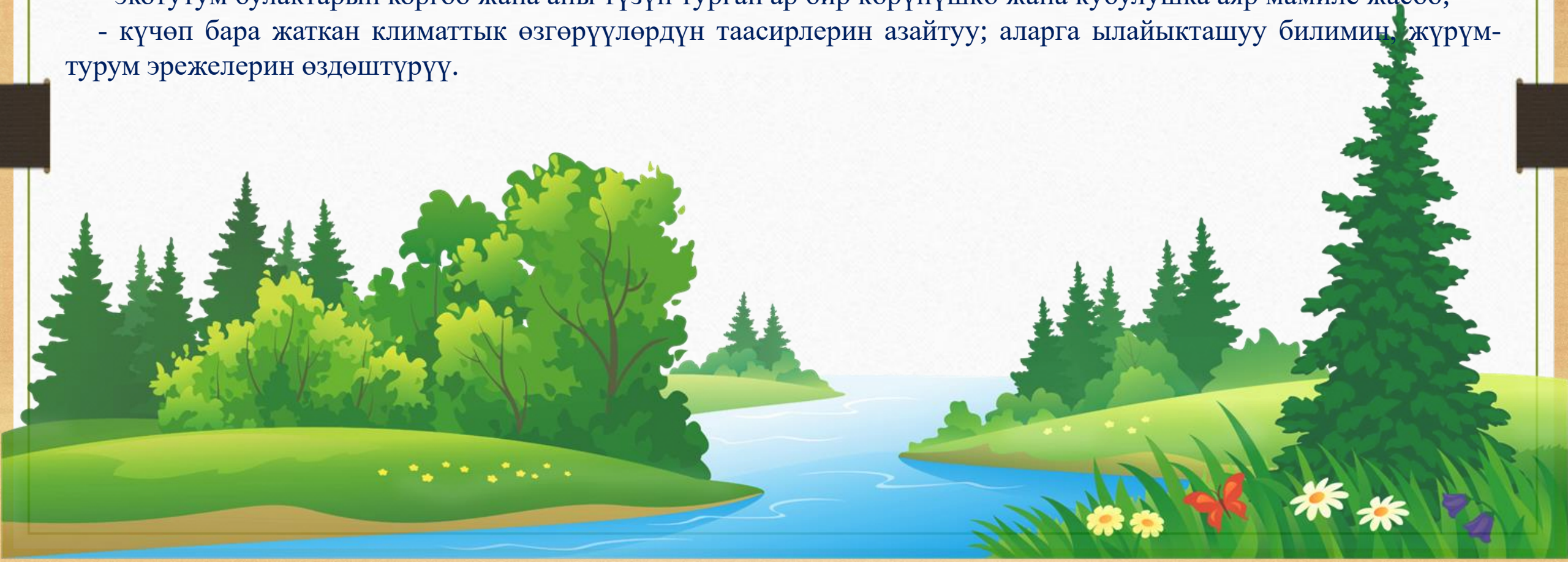
2025-жылы майда - жаңы мамлекеттик билим берүү стандарттары (State Educational Standards) расмий кабыл алынды. Бул стандарттар мектеп, бала бакча, жалпы билим берүү деңгээлин камтыйт.

2. Айлана-чөйрө

Кыргыз жарандарынын аң-сезимине адам менен жаратылыштын эриш-аркак өнүгө тургандыгы, табияттын аялуу дүйнө экендиги жөнүндөгү түшүнүктөрдү бекем орнотуу менен, төмөнкү милдеттерди аткаруу:

- жаратылыш байлыктарын сарамжалдуу, ага зыян келтирбегендей этияттык менен пайдалануу;
- өндүрүш жана азык-түлүк калдыктарын заманбап технологияны колдонуу менен кайра иштетүү жагын жолго коюу;
- турмуштук керектөөлөрдө, өндүрүштө жашыл кубат мүмкүнчүлүктөрүн колдонууга артыкчылык берүү;
- экотутум булактарын коргоо жана аны түзүп турган ар бир көрүнүшкө жана кубулушка аяр мамиле жасоо;
- күчөп бара жаткан климаттык өзгөрүүлөрдүн таасирлерин азайтуу; аларга ылайыкташуу билимин, жүрүм-турум эрежелерин өздөштүрүү.

Жашыл энергетиканы өнүктүрүү

1-долбоор: Гидроэнергетиканы өнүктүрүү - "Камбарата-2" ГЭСтери Нарын дарыясындагы "Камбарата-2" гидроэлектр станциясынын курулушу 2021-жылы башталган. Бул энергетика тармагындагы эң ири долбоор.

Жалпы бюджет: 28 миллиард сом (болжол менен 360 миллион доллар).

ГЭСтин күтүлгөн кубаттуулугу: 240 МВт.

Курулуштун аяктоо мөөнөтү: 2025-жыл. Бул ГЭС өлкөнүн электр энергиясына болгон муктаждыгынын 10% камсыз кылат, энергия менен камсыздоону жакшыртат жана энергия импорттолушун азайтат.

2-долбоор: Күн электр станциялары 2022-жылы Талас облусунда 1,5 МВт кубаттуулуктагы күн электр станциясын куруу долбоору аяктаган. Жалпы бюджет: 180 миллион сом. Нарын жана Жалал-Абад облустарын кошкондо күн энергиясы көп региондордо кошумча күн панелдерин орнотуу пландаштырылууда.

3-долбоор: Шамал энергиясы - "Чаткал" долбоору 2023-жылы кубаттуулугу 30 МВт болгон "Чаткаль" шамал электр станциясынын курулушу башталган.

Жалпы бюджет: 1,5 миллиард сом.

Долбоор 2025-жылы аякташы күтүлүүдө,

бул өлкөгө дагы бир туруктуу энергия булагын берет.

Экологиялык абалды жакшыртуу боюнча программалар

1-долбоор: Калдыктарды утилдештирүү жана таштандыларды кайра иштетүү 2021-жылы Бишкекте жана Кыргызстандын башка ири шаарларында кайра иштетүүчү заводдорду түзүү долбоору башталды.

Жалпы бюджети: 1 миллиард сом. Программага таштандыларды бөлүп чогултуу үчүн жаңы контейнерлерди орнотуу жана 3 ири шаарда таштандыларды кайра иштетүүчү заводдорду куруу кирет. 2024-жылга чейин таштандыларды кайра иштетүү калдыктардын жалпы көлөмүнүн 30% түзөт деп күтүлүүдө.

3. Экономика

Кыргыз Республикасынын Уңгужолунда экономикалык өнүгүүнүн төмөнкү милдеттерин аткаруу:

- менчиктин бардык түрлөрүн бирдей деңгээлде таануу жана аларды мыйзамдарга ылайык коргоо;
- жарандардын салык төлөө маданиятын жана финансылык сабаттуулугун жогорулатуу;
- ата мекендик айыл чарба жана өнөр жай өндүрүүчүлөрдү колдоо жана алардын продукцияларын дүйнөлүк соода мейкиндигине чыгаруу;
- айыл чарба тармагын өнүгүүнүн жаңы нугуна буруу, инновациялык технологиянын жетишкендиктерин пайдаланууга өтүү, бул багыттагы демилгелерди колдоо;
- жеңил жана оор өнөр жай продукцияларын чет өлкөлөргө сатуу (экспорт) менен чет өлкөлөрдөн сатып алуунун (импорт) ортосундагы тең салмаксыздыкты жоюунун башбагытын иштеп чыгуу;
- Кыргыз Республикасынын калкын керектөөчү эл абалынан өндүрүүчү эл деңгээлине жеткирүүнүн башбагыттык мерчемдерин белгилөө жана аны жүзөгө ашыруу;
- колдо бар заттык, финансылык жана интеллектуалдык мүмкүнчүлүктөрдү сарамжалдуу пайдалануу, ысырапкорчулукка жол бербөө;
- демилгелүүлүктү жана ишкердикти өнүктүрүү, креативдүү экономикага жол ачуу, жашыл экономикага басым жасоо;
- жарандардын аң-сезиминде адал эмгектен баар табуу, башка бирөөнүн байлыгына көз артпоо, мамлекеттик мүлктү өз мүлкүндөй көрүү жана коргоо баалуулуктарын калыптандыруу.

Экономиканы жана өнөр жайды колдоо

1-долбоор: Индустриялык парктарды өнүктүрүү.

2021-2023-жылдары Кыргызстан өлкөнүн ар кайсы региондорунда индустриалдык парктарды түзүү программасын ишке ашырууну улантты. Бул программанын алкагында бир нече ири өндүрүштүк объектилер курулган же реконструкцияланган. 2022-жылы Бишкекте айыл чарба продукцияларын кайра иштетүүгө жана курулуш материалдарын чыгарууга адистешкен индустриалдык парк ачылган.

Жалпы бюджет: 1 миллиард сом. Күтүлүп жаткан инвестиция: 200 миллион сомдон ашуун бул парктын жеке ишканаларына.

2-долбоор: "Айыл чарбасын өнүктүрүү" программасы

2021-жылы айыл жергесиндеги фермерлерди колдоого багытталган чакан фермердик ишканаларды субсидиялоонун жаңы программасы башталды.

Программанын 2021-2023-жылдарга бюджет: 3,5 миллиард сом. Программа айыл чарба техникасын сатып алууга субсидияларды жана дыйкандарды айыл чарбасынын жаңы ыкмаларына окутууну камтыйт. Программа 10 000ден ашуун фермердик чарбаларды камтыган.

Экономикалык модернизациялоо жана бизнес-климатты жакшыртуу

1-долбоор: Чакан бизнес үчүн шарттарды жакшыртуу

Чакан жана орто бизнести колдоо программасынын алкагында мамлекет 2021-жылдан баштап каттоо жана салык салуу үчүн жөнөкөйлөтүлгөн жол-жоболорду киргизүүнү улантууда. 2022-жылы стартаптар жана инновациялык компаниялар үчүн салык салуунун жаңы режими киргизилген. 2023-жылы чакан жана орто ишканалардын саны мурунку жылдарга салыштырмалуу 17%га көбөйдү.

2-долбоор: Стартаптарды каржылоо программасы 2022-жылы маалыматтык технологиялар тармагындагы стартаптарды каржылоо үчүн жаңы фонд түзүлгөн, ал 2023-жылдан баштап стартаптарды баштапкы баскычта колдойт.

Программанын жалпы бюджети 2022-2023-жылдары: 500 миллион сом. Программа IT, финансылык технологиялар, билим берүү жана өндүрүш сыяктуу тармактардагы стартаптарды камтыйт.

Жолдорду жана инфраструктураны куруу

1-долбоор: Бишкек-Ош жолун реконструкциялоо 2021-2024-жылдары Кыргызстандагы жол тармагын реконструкциялоо программасынын алкагында Бишкек-Ош жолунун бир бөлүгүн куруу жана оңдоо иштери активдүү уланууда.

Долбоордун жалпы бюджети: 10 миллиард сомго жакын.

Аткаруу мөөнөтү: айрым участкаларын 2024-жылы аяктоо пландаштырылууда. Жол өлкөнүн түштүгүн жана түндүгүн байланыштыруунун ачкычы болуп саналат. Долбоордун алкагында жабуунун сапатын жакшыртуу, көпүрөлөрдү бекемдөө жана жол тармагын кеңейтүү боюнча иштер аткарылды.

2-долбоор: Бишкектеги жолдорду модернизациялоо 2022-2023-жылдары борбор калаадагы көчө-жол тармагын модернизациялоо башталды. Жалпы бюджети: 2,5 миллиард сом. 15 чакырым жол, анын ичинде негизги магистралдар жана турак жай райондорундагы жолдор реконструкцияланган. Ошондой эле жаңы жолдорду куруу жана жарыктандырууну жаңыртуу, Бишкектеги транспорттук инфраструктураны жакшыртууну камтыйт.

4. Мамлекеттик тил

Кыргыз элинин жарандык аң-сезимин калыптандырууда, өлкөнүн өнүгүшүндө, улуттук маданияттын сакталышында мамлекеттик тилдин орду өзгөчө:

- мамлекеттик тил - Кыргыз Республикасынын Туу, Гимн жана Герби сыяктуу эле мамлекеттүүлүктүн символдорунун бири;
- мамлекеттик тил - Кыргыз Республикасынын бардык жарандарынын орток баалуулугу;
- мамлекеттик тилдин өнүгүшү жана коомдук турмуштун бардык тармактарында дайыма колдонулушу үчүн кам көрүү - ар бир кыргыз жаранынын милдети;
- тиешелүү мыйзам актыларынын талаптарына ылайык толук кандуу колдонулган мамлекеттик тил коомдун биримдигин, социалдык ынтымакты жана өлкөнүн туруктуулугун сактоонун жана чыңдоонун эң маанилүү булагы болуп калат;
- Кыргыз Республикасынын мамлекеттик тилинин макамы тиешелүү мыйзам актылары аркылуу тастыкталган
- кыргыз тили корголууга муктаж эмес, колдонулууга гана муктаж. Эне тилди коргоонун жана өнүктүрүүнүн жападан жалгыз жолу аны турмуштун бардык тармактарында кеңири колдонуу болуп саналат;
- кыргыз тилинин маселелерин заманбап технологияларды жана азыркы теориялык-методологиялык жетишкендиктерди колдонуу менен кайрадан изилдөөнү жолго коюу - заман талабы;
- Кыргыз Республикасында мамлекет жана мамлекеттик тил бири-бири менен тыгыз байланыштуу - бири экинчисинин бар болушун жана өнүгүшүн шарттайт.

АЙТИЛ — акыл ачкычы

1-долбоор: АЙТИЛ — Жасалма интеллект принцибинде иштеген, кыргыз тилине негизделген алгачкы улуттук платформа.

Кыргыз Республикасынын Президентине караштуу Мамлекеттик тил жана тил саясаты боюнча улуттук комиссия тарабынан «Санарип Кыргызстан – 2019–2023» концепциясынын алкагында мамлекеттик тилде улуттук санариптик контентти өнүктүрүү жана заманбап технологияларды кыргыз тилине ыңгайлаштыруу максатында иштелип чыккан жасалма интеллект платформасы.

Платформа төмөнкү негизги кызматтарды өзүнө камтыйт:

Текстти үнгө айландыруу (TTS) — берилген кыргыз тилиндеги текстти үнгө айландыруу кызматы. Көзү начар көргөн жарандарга, маалымат жеткиликтүүлүгүн камсыз кылууда ж.б. пайдалуу.

Үндү текстке айландыруу (ASR) — кыргыз тилиндеги аудиону текстке айландыруу. Документ ишин автоматташтыруу, субтитр жана үн менен башкарылуучу интерфейстер үчүн ылайыктуу.

Семантикалык талдоо жана текст генерациясы — кыргызча тексттин маанисин түшүнүп, мазмундуу жана логикалык жаңы текст түзүү. Бул модул маалымат талдоо, интеллектуалдык издөө жана акылдуу чат-боттор үчүн негиз түзөт.

Текст котормо кызматы — кыргыз тили менен башка тилдердин ортосунда жогорку сапаттагы котормону камсыз кылат.

Видео котормо кызматы — чет тилдеги видеонун шилтемесин киргизүү менен кыргызча үн жана текст менен коштолгон видеону автоматтык түрдө түзүп берет. Аудиону жана жазуу түрүндөгү субтитрды өзүнчө жүктөп алууга мүмкүнчүлүк болот. Бул билим берүү жана тил үйрөнүү үчүн чоң кадам.

АЙТИЛ – акыл ачкычы

Текст → Үн
Текстти үнгө айландыруу

Айтил котормо
Текст которуу кызматы

Үн → Текст
Үндү текстке айландыруу

Айтил Чат
Акылдуу жардамчы

Видео котормо
Видео которуу кызматы

OCR Кызматы
Сүрөттөн текст таануу

aitil.kg

5. Социалдык мамилелер

Кыргыз коомунун бүтүндүгүн сактоодо социалдык мамилелердин төмөнкү өңүттөрү өзгөчө мааниге ээ:

- кыргыз жарандарынын ар биринин тилине, жашаган жерине, этностук жана уруулук тек-жайына, диний ишенимдерине карабай, бири-биринин тутунган баалуулуктарына өз ара урмат менен мамиле кылуу;
- жарандар арасында ынтымакты жана социалдык ырашкерликти бекем орнотууга жарамдуу улуттук баалуулуктарды жалпы элге жайылтуу жана алардын таасирдүүлүгүн арттыруу чараларын иштеп чыгуу;
- салттуу үй-бүлө баалуулуктарын таануу жана алардын эл, улут, өлкө биримдигин жаратуу жана сактоо күчүн пайдалануу; аны алсыратууга, бузууга багытталган, ичтен жана сырттан жасалган аракеттерге өз убагында бөгөт коюу;
- эл арасындагы диний ишеним жөрөлгөлөрүнө ылайык түзүлгөн мамилелердин мамлекеттин мыйзам актыларына карама-каршы келишине жол бербөө;
- кыргыз салтындагы ата-бабаларды эскерүү, алардын сиңирген эмгегин, калтырган осуяттарын унутта калтырбоо;
- муундар арасындагы мамилелерди жөнгө салуу үчүн "улууга - урмат, кичүүгө - ызат" таянымын дайыма жандуу тутуу;
- туугандар, достор, кесиптештер жана кошуналар арасындагы өз ара баарлашуу, жардамдашуу баалуулуктарын колдоо.

Мамлекеттик ипотекалык компания (МИК)

Мамлекеттик ипотекалык компания - Кыргызстанда ипотекалык кредиттөө жана турак-жай салуу багытында иштеген мамлекетке таандык ачык акционердик коом.

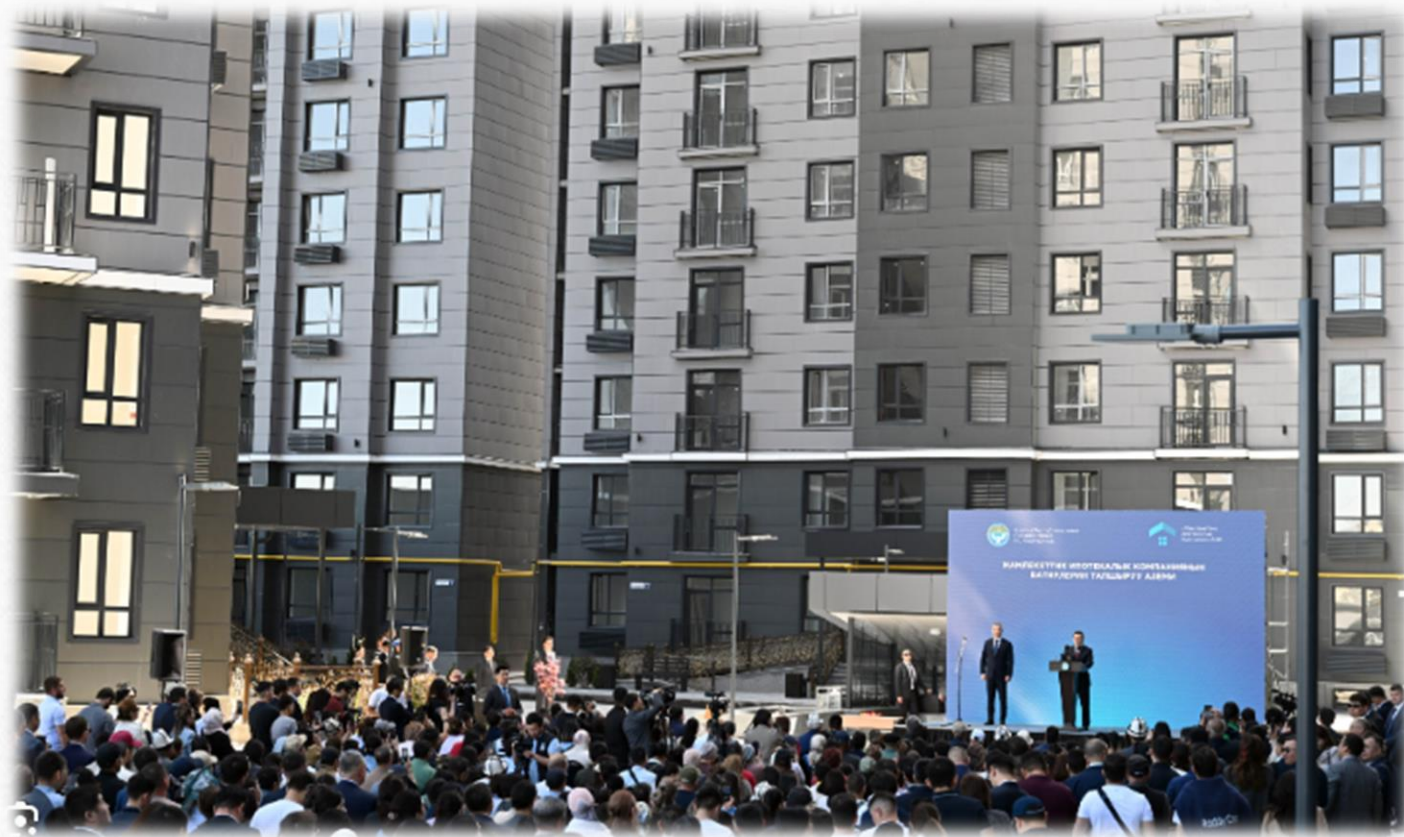
2025-жылдын октябрь айынын маалыматына караганда, МИКтин уставдык капиталы 2025-жылы 87.5 миллиард сомго жеткен.

Компаниянын маалыматына ылайык, анын негизинде 15 000ге жакын жаран (үй-бүлө) мамлекет аркылуу үйлүү болгон.

Учурда өлкөдө бир нече миң батир курулуп жатат, көп кабаттуу жаңы комплекстер 8%дан 4%га узак мөөнөттүү ипотеканын эсебинен турак жай сатып алуу мүмкүнчүлүктөрүн жогорулатуучу туруктуу өнүккөн ипотекалык программа.

МАМЛЕКЕТТИК
ИПОТЕКАЛЫК
КОМПАНИЯ

6. Дене тарбия жана спорт

Жарандардын сергек жашоого жетишүүсүндө дене тарбия менен спорттун мааниси чоң. Бул багытта төмөнкү милдеттерди аткаруу зарыл:

- кыргыз жарандарынын сергек жашоо үлгүсүн жаратуу, аны жайылтууну колго алуу жана көзөмөлдөө;
- жарандардын өз ден соолугуна жана дене тарбиясына жоопкерчилик менен мамиле кылуу маданиятын калыптандыруу;
- жарандардын дени сак болуп, узак жана куунак өмүр сүрүүсү үчүн тиешелүү шарттарды түзүү;
- жаштарды спорттун заманбап түрлөрүнө шыктандыруу иштерин жайылтууну тиешелүү мамлекеттик мекемелердин туруктуу алып баруусун камсыздоо;
- спорттук тажрыйба жана мүмкүнчүлүктөрдү кимдир бирөөлөрдү басмырлоо, аларга күч көрсөтүү үчүн колдонууга тыюу салуу;
- Кыргыз Республикасында жашаган этностордун элдик спорт түрлөрүн жандандыруу жана анын мыкты үлгүлөрүн дүйнөгө таанытуу;
- кыргыз элин ыкчамдык, шайдооттук, тайманбастык, чечкиндүүлүк, тапкычтык, ойчулдук жана сабырдуулук сапаттарга тарбиялоочу салттуу спорт жана оюн-зоок түрлөрүнүн мыкты үлгүлөрүн жалпы адамзат кызматына сунуу.

Спорттук объектилерди куруу

1-долбоор: Бишкек шаарындагы спорттук комплекс 2021-жылы Бишкек шаарында жаңы "Ала-Тоо" спорттук комплексин куруу долбоору башталган, анын ичинде бассейн, машыгуу залдары жана ачык спорттук аянтчалар бар.

Жалпы бюджети: 1 миллиард сом. Комплекстин аянты: 15 000 м². Футбол жана волейбол аянтчаларын, ошондой эле оюн түрлөрү үчүн көп функционалдуу залдарды камтыйт.

2-долбоор: Ысык-Көлдө спорттук арена куруу 2022-жылы Ысык-Көлдө эл аралык турнирлерди өткөрүү үчүн спорттук арена куруу долбоору ишке ашырыла баштады.

Жалпы бюджети: 1,7 миллиард сом. Күтүлгөн бүтүрүү датасы: 2024-жыл. Аренада волейбол жана баскетбол боюнча чемпионаттарды кошо алганда, ири спорттук иш-чаралар өткөрүлөт.

7. Дин

Дүйнөлүк диндердин кайсынысы болбосун, кыргыз жарандарынын жүрүм-турум эрежелерин, кесипке жана эмгекке болгон мамилесин, убакытты пайдалануу тартибин, кийим кийүү жана тамактануу табитин, коомдук көнүмүштөрүн калыптандырган маданият, илим, билим жана улуттук нарк институттарынын ишине каршы келбеген жана алардын эч бирине тыюу салбаган учурларда гана, Кыргыз Республикасынын мыйзам актыларынын талаптарына ылайык иш алып бара алат, ошондуктан:

- дин кызматкерлерин мамлекеттин коопсуздугун жана элдин биримдигин сактоо максатында улуттук кызыкчылыктарга төп келген, тиешелүү мыйзам актыларынын талаптарына шайкеш иш алып барууну милдеттендирүү;

- диний билим берүү мекемелеринин жана уюмдарынын окуу пландарында фундаменталдык билимдер менен бирге өлкө тарыхы, улуттук нарк баалуулуктары тууралуу анык, так жана жаңы маалыматтарга негизделген сабактардын болушун, алардын жогорку квалификациялуу адистер тарабынан окутулушун талап кылуу;

- диндердин гуманисттик таалим-тарбия берүү тажрыйбаларына урмат-сый менен мамиле кылуу;

- диний экстремизмге, динге байланыштуу келип чыккан ар кандай чыңалуулардын түрлөрүнө эч качан жол бербөө;

- диндер аралык, же кайсы бир диндин ичинде пайда болгон жамааттардын ортосундагы келишпестиктерди укуктук негизде жоюу;

- Кыргыз Республикасынын калкынын басымдуу көпчүлүгү Ислам дининин ханафий мазхабын (укуктук мектебин) жана матуридий акыйдасын (ишенимин) карманып келгендигине байланыштуу анын элге сиңген, улуттук каада-салт баалуулуктарын жерибеген, коомдогу жат көрүнүштөрдү жоюу жагынан пайдалуу жактарын эске алуу;

- жарандардын дин тандоо, динге ишенүү же ишенбөө эркиндиктерин тиешелүү мыйзам актыларында кандай көрсөтүлсө, ошондой гана өлчөмдө коргоо.

V. КЫРГЫЗ ЖЕРИ

Кыргыз жери - көчмөндөр цивилизациясынын алтын бешиги; келечекте ааламдык илимий ачылыштар, дүйнөлүк маанидеги көркөм өнөр чыгармалары жарала турган ыйык жер; улуттук деми барган сайын арта берген нарктуу, айкөл элдин мекени.

Кыргыз жерине бул дүйнөнүн бейиши деген баа бекеринен берилген эмес. Ал ыйык: анын ар бир ууч топурагы каарман ата-бабаларыбыздын канына эчен ирет чыланып, эчен ирет камырдай жуурулган - алар урпактарым ушул куттуу жерде түбөлүк жашасын деп, жанын бергенге, канын төккөнгө кайыл болушкан. Биз ата-бабаларыбыздын көчүн татыктуу улап, ыйык мекенибизди, дайыма көздүн карегиндей сактап, коргоп, өз урпактарыбызга кемитпей, толугу менен өткөрүп берүүгө милдеттүүбүз!

Кыргыз жеринен сызылып чыккан мөлтүр булак сууну ичип, талаасынан өнүп чыккан даны менен азыктанып, аңкыган абасынан дем алып жашап жаткан ар бир адамдын күрөө тамырында биздин ата-бабаларыбыздын каны бар, көөдөнүндө муундан-муунга өтүп келген көрөңгөлүү деми бар. Карт тарыхтын сабактарын эске алсак, биздин өлкөбүздө бөлөк-бөтөн эч ким жок - баарыбыз кандашпыз, бир тууганбыз!

Бул ыйык жерде айкөлдүк өкүм сүрүп, эч бир жан, эч качан, эч кандай себеп менен, эч бир күч тарабынан кемсинтилбейт, басмырланбайт! Анын ээси - биз, кыргыз жарандары, баарыбыз биригип, бул ыйык Мекенибизди жан аябай коргоого дайыма даярбыз! Анын бир чымчым топурагына да, эч ким эч качан көз арта албайт!

Бул дүйнөнүн бейиши атыккан жерибизди ыксыз талап-тонобой, бөөдө ысырапка учуратпай, аяп, сүйүп, акыл-эс менен пайдалануу - баарыбыздын жарандык ыйык милдетибиз. Кыргыз жери - келечек муундарыбыздын эң негизги, түбөлүктүү Алтын казыгы!

Мына ушул куттуу жерди ээлеп турган мамлекет - Кыргыз Республикасы - баарыбыздын эң кымбат, жандан артык байлыгыбыз; аны баарыбыз биргеликте, кажыбас кайрат, талыкпас эмгек менен өнүгүүнүн дүйнөлүк бийиктиктерине чыгарабыз! Куттуу мамлекетибиз - Кыргыз Республикасы бар болгондугу үчүн гана биз барбыз - мамлекетсиз, биз баарыбыз эч жерде эч ким эмеспиз!

VI. КЫРГЫЗ ЭЛИ

Кыргыз эли - жеке өзүнө таандык тарыхый тагдыры бар, миңдеген жылдар бою өз аталышын, мамлекеттүүлүк салтын жоготпой сактап келген, адамзат өркөнүнө орчундуу салым кошкон, дүйнөлүк коомчулук тарабынан таанылган, кайталангыс эл.

Кыргыз эли заттык жана рухий өндүрүш жагынан кайталангыс натыйжаларды жаратууга жетишкен: турак жайы, кийим-кечелери, тамак-ашы, аваздык аспаптары, улуттук оюндары, кол өнөрчүлүгү, чарбасы, дүйнөдө теңдеши жок элдик оозеки чыгармалары - баары көчмөндөр цивилизациясынын кайталангыс эстеликтери.

"Манас" үчилтиги - кыргыз элинин демин, социалдык жана тарыхый эс тутумун, дүйнөтаанымын жогорку көркөмдүктө чагылдырып, элдин этномаданий уңгусуна жана өзүн-өзү таануусунун түпбелгисине айланган улуу эпикалык мурас. Манас баатырдын айкөлдүгү, дем-кубаты кыргыз эрлерин азыркы кезде да жаңы бийиктиктерди багынтууга, жаңы эрдиктерди жасоого, жаңы ийгиликтерди жаратууга шыктандырып турат.

Манастан калган айкөлдүк - кыргыз мүнөзүн калыптандыруунун эң башкы үлгүсү, дүйнө эли али толук тааный элек, кайталангыс, идеалдуу адам модели. Айкөлдүк - кыргыз элинин жалпы адамзаттын акыл казынасына тартуулаган, тагдыр өзгөртүүчү, тарых жаратуучу улуу белеги. Дүйнөнү, ал турсун ааламды, айкөлдүк гана куткарат!

Кыргыз эли - кыйын кырдаалдарда тайманбастык менен түп көтөрүлө чыгып, биримдиктин жана уюшкандыктын кайталангыс өрнөктөрүн дүйнөгө көрсөтүп келген эл. Ал ата-бабанын акыл-насааттарын уңгузуп тутуп, табият менен ырашкерликте, кошуна элдер менен жылуу мунасада жашайт, ошону менен бирге, басып келген душмандар менен айыгышкан күрөшкө чыгууга, жеңишке жетишүүгө дайыма даяр турат.

Кыргыз жаранынын нарк өзөгүн адилеттүүлүк, калыстык, ой эркиндиги, жаратмандык, чыдамкайлык, сабырдуулук жана боорукердик түзөт; ал эч качан эч кимди кемсинткен эмес, ал эми өзүн кемсинткендердин татыктуу жообун дайыма берип келген.

Кыргыз эли - келечектин эли, анын жалпы адамзатка тартуулай турган улуу белектери али алдыда!

VII. УЛУТТУК СЫЙМЫК ЖАНА ЖАРАНДЫК МЕКЕНЧИЛДИК

Өбөлгөлөр жана тобокелдиктер

Улуттук сыймык элдин тарыхын, тилин, маданиятын жана салттуу баалуулуктарын таанып-билүүдөн, аларга урмат менен мамиле кылуудан башталат. Эгемен мамлекеттин ээси болуу - ар бир жарандын улуттук сыймыгынын башкы булагы. Улуттук сыймык келечек үчүн кам көрүү милдети менен жоопкерчиликти бирдей моюнга алуу сезимдеринин айкалышында жаралып бекемделет.

Жарандык мекенчилдик кыргыз элинин өзүн-өзү таануусун урматтоо, анын тарыхы, тили, маданияты жана нарктуулугу менен сыймыктануу шартында калыптанат. Жарандык мекенчилдик сезими ар бир жарандын аң-сезиминде орун албаса, эл биримдиги ыдыроо жана бөлүнүү коркунучуна дуушар болот.

Кыргыз элинин өзүн-өзү таануусун, бирдейлешүүсүн сактоо жана бекемдөөгө шарт түзүү коом ынтымагын камсыздап гана тим болбостон, улуттук биримдикти, маданий көп түрдүүлүктү жана жарандык сабырдуулукту өнүктүрүүгө да өбөлгө түзөт.

Мекенчил кыргыз жараны - элге кызмат кылуу дараметине, заман талабына ылайык билим жана кесипкөйлүккө ээ, эркин ой жүгүртүп, өз алдынча туура чечим чыгара алган, максатына жетүүдө ар кандай тоскоолдуктарды жеңе билген, эрки бекем, өз мекенин, элин чексиз сүйгөн инсан.

VIII. КЫРГЫЗ ЖАРАНЫНЫН НЕГИЗГИ БААЛУУЛУКТАРЫ

Кыргыз жараны - баалуулук, ишеним, таяным жана идеалдар тутумунун жандуу алып жүрүүчүсү; үлгүлүү жүрүм-турум ченемдерин күндөлүк жашоо тартибине айландырган адам:

- кыргыз жаранынын эң башкы баалуулуктары анын мекени, эли жана мамлекети - Кыргыз Республикасы;
- жарандардын Кыргыз Республикасын жана анын мамлекеттик символдорун ыйык туткан жогорку, кайталангыс аң-сезим деңгээли;
- адамдардын кандай шартта болсо да, жарандык мекенчилдик таянымдарынан тайбаган туруктуулук, шертке бектик сапаттары;
- коом мүчөлөрүнүн кыргыз жараны болгондугу үчүн сыймыктануу, шыктануу сезимдери менен коштолгон көтөрүңкү деми жана жаратмандык маанайы;
- адам, үй-бүлө, коом, мамлекет жана алардын учурдагы абалына, келечегине салттуу жана заманбап таалим-тарбиянын негизинде калыптанган жогорку жоопкерчилик сезими;
- улуттук нарк баалуулуктарына сый-урмат менен мамиле жасоо жана аларды жандуу тутунуунун салттуу, жаңычыл чаралары;
- улуттук жана этномаданий түпбелгилер, бай жана жандуу тарыхый, социалдык эс тутум;
- адилеттүүлүк, теңдик, ар-намыстуулук жана абийирдүүлүктү сактоодогу бекемдик, таянымдуулук жана майтарылбастык;
- маданияттуулукту, адамгерчилик сапаттарды жана айкөлдүк мүнөздү дайыма урматтоо;
- доско жумшак, тууганга боорукер, душманга катаал мүнөзү, адамдардын арасында тынчтыкты, мунасалдуулукту сактоого дайыма умтулган адаты;
- адамга жасалган көсөмдүк мамилеси: "жакшылыкка жакшылык - ар кишинин иши, жамандыкка жакшылык - эр кишинин иши, жамандыкка жамандык - тар кишинин иши, жакшылыкка жамандык - көр кишинин иши" деген көөнөрбөс таянымы;
- ар кыл себептер менен өмүрү коркунучта калган адамдарды, ким экенине карабай, сөзсүз куткаруу үчүн өз өмүрүн тобокелге сала билген гуманисттиги, эр жүрөктүк мүнөзү;
- адал эмгек өтөөгө, өлкөнүн саясий-экономикалык жана коомдук иштерине жигердүү катышууга дайыма даяр тургандыгы;
- билим алууга, өнөр-кесип үйрөнүүгө, инновациялык технологияны өздөштүрүүгө болгон чексиз умтулуу өзгөчөлүгү жана аларды өздөштүрүүгө болгон жөндөмдүүлүгү;
- жаратылыш байлыктарын кылдат, сарамжалдуу, аяр пайдалануу жана табият менен ырашкерликте жашай билүү маданияты.

IX. ЧАКЫРЫК

Кыргыз эли өзүнүн 3000 жылдык тарыхында кээде жылдызы жанып каганат курса, кээде мамлекеттүүлүгүнөн ажырап, көз каранды абалга дуушар болгон. Ушул кезге чейин сакталып келишине, кайрадан өзүнүн эгемендүү мамлекетине ээ болушуна элдин өзү түптөп өнүктүргөн көөнөргүс баалуулуктары, кулк-мүнөзү, бекем турмуштук таянымдары, уңгулуу жолунан тайбаган нарктуулугу негиз болуп берди.

Өзүнүн дүйнө тарыхындагы ээлеген ордун түбөлүк коргоп калууну көздөгөн кыргыз эли, тутунган уңгулуу жолунан, улуттук деминен жазбай, келечекке ишеним менен карап, жеке өзү гана эмес, азыркы тынымсыз өзгөрүлүп, кооптуу болуп бара жаткан дүйнөдөгү жалпы адамзат коому үчүн да өтөшү керек болгон вазипаларынын бар экенин моюнга алышы керек. Кыргыз болуу тарыхтын жүрүшүн артынан акмалап, ээрчип жашаган элдердин бири бойдон калуу эмес! Кыргыз болуу - ата-бабасы кандай болсо дал ошондой, атырылып алга чыгуу, тарых жаратуу, дүйнөнү деми менен талыкпай өргө сүрөө деген сөз!

Кыргыз Республикасынын мамлекет катары ыкчам жана туруктуу өнүгүүсү үчүн анын бардык жарандарынын, адегенде соңку он жылдыктарда пайда болгон зыяндуу адаттардан, өнөкөткө айланган терс көрүнүштөрдөн, негизсиз ишенимдерден, түшүнүктөрдөн жана идеологиялык түркөйлүктөн, сырткы жагымсыз таасирлерден биротоло арылып, андан соң ички мүмкүнчүлүктөрдү жана каражаттарды акылмандык менен колдонууга өтүүсү кажет. Ой-пикири, дили арууланбаган адамдар байлыктын эч бир түрүн туура, пайдалуу колдонууга жана анын турмуштагы маанисин жеткире түшүнүүгө жетише албайт.

Бардык кыргыз жарандарынын эркин жана бактылуу өмүр сүрүүсү, социалдык-экономикалык жана коомдук-саясий турмуш жүрүмдөрүнө жигердүү катыша билүүсү үчүн керектүү шарттар түзүү жолунда баратабыз. Социалдык өнүгүүнүн мындай деңгээлине эгемендүүлүктү туу тутуу, коомдогу маданий көп түрдүүлүктү сактоо, сабырдуулук таянымдарын кармануу, нарктуулукту аздектөө жана талыкпай эмгектенүү жолдору менен гана жетишүүбүз мүмкүн. Буга элибиз да, мамлекетибиз да толук даяр.

Мындай жагымдуу кырдаалды жаратуу жана аны сактап туруу тилеги ар бир кыргыз жаранынын жүрөгүндөгү өз өлкөсүнө болгон сүйүү жана аны менен сыймыктануу сезимдеринен келип чыгат. Ушунун өзү Кыргыз Республикасынын күрдөөлдүү өнүгүү жолуна түшүшүнө, келечекте гүлдөп-өскөн өлкөгө айланышына, өндүрүштүн бардык тармактары боюнча дүйнөлүк бийиктиктерди багындырышына, элинин бардар жана бактылуу турмушта жашашына алып келет.

Кыргыз жаштары дүйнөнүн көпчүлүк өнүккөн өлкөлөрүндө эмгектенүү менен, ал өлкөлөрдүн чарба жүргүзүү, өндүрүш түрлөрүн жаратуу, маданий жаратмандык тажрыйбаларын өздөштүрүп, өз өлкөсүн өнүктүрүүнүн камылгасын көрүп келишет. Кыргыз эли өзүнүн улуттук деми жана дүйнө элдеринин тажрыйбаларын өздөштүргөн мына ушул мекенчил жарандары менен бирге дүйнөлүк бийиктиктерди багындырат.

Кыргыз Республикасын бардык жеңиштерге жана жакшылыктарга анын калкынын ынтымагы, жарандарынын намыскөйлүгү, элинин нарктуулугу, улутунун деми, бийлигинин адилеттиги, жалпы журтунун күжүрмөндүгү, албетте, дүйнөнүн тынчтыгы жеткирет!

Улутубуздун деми менен ургаалдуу өнүгүү жолуна түшөбүз!

Улутубуздун деми менен өндүрүштүн бардык тармактарында дүйнөлүк бийиктиктерди багындырабыз!

*КАЙЫҢ БАРБЫ, КЫРГЫЗ БАЛТА ЧАППАГАН,
КЫР ЖООН БАРБЫ, КЫРГЫЗ КЫРГЫН ТАППАГАН.
КЫЛЫМДАРГА АТЫ КАЛБАЙ ӨЧӨӨРДӨ,
КЫРГЫЗ ЭЛИН КЫРААН МАНАС САКТАГАН.
«МАНАС гимни».*

Көңүл бурганыңыздарга рахмат!

*Жарлыкты жүзөгө ашырууга
көмөктөшүүгө чакырабыз!!!*